

Sinterklaas in Millingen aan de Rijn, een geschiedenis

Inleiding

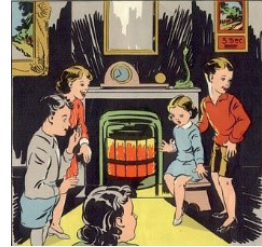
In 1888 is het 130 jaar geleden dat Sinterklaas voor het eerst officieel in Nederland werd onthaald.¹ Sindsdien heeft het zich razendsnel naar alle uithoeken van ons land verspreid. Het Sinterklaasfeest is en blijft in Nederland ongekend populair. Sinds de relieken van Nikolaas in 1087 naar Bari (Zuid-Italië) zijn verplaatst, is zijn cultus steeds verder in Europa bekend geraakt, met name vanaf de 13^e eeuw.² In dit artikel staat de geschiedenis van het Sinterklaasfeest in Millingen aan de Rijn centraal dat vlak na de eerste intocht werd georganiseerd.

Voorgeschiedenis: van Sint Nikolaas tot Sinterklaas

Voordat ik u meeneem naar de Millingse Sinterklazen is het goed eerst even naar de historische ontwikkeling van het Sinterklaasfeest te kijken. Nikolaas werd rond 270 geboren en werd rond zijn dertigste gekozen tot bisschop van Myra, een stad aan de zuidkust van Klein-Azië. In 325 nam hij deel aan het Concilie van Nicea dat de christelijke geloofsbelijdenis opstelde. Zijn dood moet ergens tussen 340 en 350 gesitueerd worden. Vele wonderverhalen over hem zijn bekend. De Nikolaasviering is vanaf de vierde eeuw verspreid. Op de Middellandse Zee was een compleet opgetuigd zeilschip in nood, de zeelui riepen de bisschop van Myra aan en terstond verscheen hij hoog in de masten, door de storm voor de matrozen onbereikbaar, om het tuig los te maken zodat men de zeilen kon reven. Vanaf dat mirakel vereerden de zeevaarders hem als patroon, waardoor zijn reputatie overal verbreid raakte. Iedere havenstad heeft een Nikolaaskerk, bijvoorbeeld in Nijmegen, die in 1050 gesticht is.³ Ook in het laatste verhaal speelt water een rol. Al in Myra, zegt men, drupte uit het gebeente van de heilige een waterachtig vocht, bekend onder de naam manna; in de stad Bari, die zijn relieken sinds 1087 bezit, gaat dat druppelen tot heden nog steeds door. Aangelengd met water is dat manna bij de Grafkerk in flaconnetjes beschikbaar

voor iedereen die daar genezing van verwacht en op 8 mei – de dag dat het schip met zijn gebeente Bari binnenliep – gaan meer dan duizend flesjes over de toonbank. Dan wordt ook het beeld van de heilige naar de haven gedragen, waar het enkele uren op de steven van een schip blijft staan om de zee en allen die haar bevaren te zegenen.⁴ In die functie lijkt hij de gechristianiseerde versie van de Griekse zeegod Poseidon.

Karl Meisen schrijft in zijn standaardwerk *Nikolauskult und Nikolaasbrauch im Abendland* hoe zeer hij gecharmeerd is van het Nederlandse kinderfeest en geeft hiervoor verschillende redenen: 'Nergens is het feest van de heilige van Myra ook maar in de verste verte zo populair gebleven en wel tot in de huidige tijd als hier. Nergens was de gelegenheid zo gunstig de oorzaken van het gebruik met behulp van onderzoek op het spoor te komen. Want nergens vloeien de bronnen zo rijkelijk. Bovendien heeft zich nergens het gebruik, ondanks alle pogingen het uit te roeien zolang in zijn oorspronkelijke vorm gehandhaafd als in dit land van het klassieke Sinterklaasfeest.'⁵

Belangrijk kenmerk van ons mooie Sinterklaasfeest is de viering van de komst van Sinterklaas op Sinterklaasochtend in familiekring, dat tot de jaren 50-60 nog de gebruikelijke traditie was. Voor het bed naar gaan werd met de ouders uit volle borst een aantal sinterklaasliedjes gezongen en kon men vervolgens nauwelijks de slaap vatten. Half in slaap, half wakker, werd gespannen geluisterd of het getrappel van paardenvoetjes al op de daken te horen was. 's Ochtends vroeg, bij het wakker worden, wachtte in de koude woonkamer rond de bijna gedoofte kachel een geweldige verrassing. En extra fijn was dat je een uur later naar school mocht, zodat je alvast met je cadeaus kon spelen. Als regel veranderde de sinterklaasochtend van 6 december pas in de pakjesavond van 5 december als niemand in het gezin meer geloofde en werden ook de ouders en overige volwassenen bedacht. Daarbij was het een goede traditie om alleenstaanden in de huiselijke kring bij de viering van het feest uit te nodigen.⁶

Millingse Sinterklazen

De mij vroegst bekende persoon die in Millingen Sinterklaas speelde, was Wilhelmus Hendrikus Makaaij. Er werd ook gezegd: dat is er een van de bisschop. Wilhelmus (hierna Wim) werd op 22 november 1903 te Millingen geboren als zoon van de Millingse steenfabriekarbeider Johannes Wilhelmus Makaaij en

Geertruida Wilhelmina Bierman. Wim is overleden op 18 maart 1953 nadat hij in 1952 ziek werd.⁷ Op basis van de informatie, verstrekt door dochter Doortje Makaaij heeft hij tussen circa 1946-1947 en 1951 Sinterklaas gespeeld dat door de toneelvereniging werd georganiseerd. Hij kwam wel met de boot aan en ging dan te paard verder naar het kruisverbond ook wel patronaat genoemd. Daar kregen de kinderen dan een sinaasappel en een koekje. Hij ging ook op huisbezoek, ook bij zijn eigen gezin. Doortjes oudste broer zei toen: 'Sinterklaas heeft dezelfde schoenen als ons vader.'

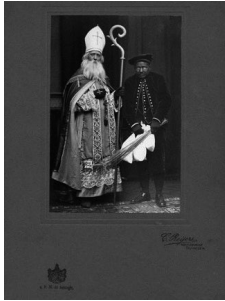
Hierna werd de rol van Sinterklaas overgenomen door Wilhelmus Christoffel Kokke ofwel Chris Kokke. Hij werd geboren op 6 februari 1873 te Nijmegen en is overleden op 18 december 1950 eveneens in Nijmegen. Van beroep was hij kaarsenmaker, kaarsenfabrikant en fabrieksdirecteur. Sinds 12 juni 1900 was hij getrouwd met Hendrina Martina Antonia Koster, die geboren was op 19 november 1877 te Arnhem en is overleden op 17 maart 1961 te Nijmegen.⁸

Chris Kokke

Chris Kokke rechts

Chris Kokke als
Sinterklaas, ca 1900

Mel van Beek, de kleindochter van Chris, geeft aan dat in het bezit van een zogenaamde kabinetfoto waarop haar grootvader als Sinterklaas is afgebeeld, geflankeerd door een Zwarte Piet. De foto moet omstreeks 1900 gemaakt zijn.

Zijn zoon Wilhelmus Maria Andreas (Wim) Kokke (8 februari 1907 - 26 oktober 1980) te Nijmegen, heeft zijn rol als Sinterklaas later overgenomen tot 1967, maar dit is niet zonder slag of stoot gegaan.⁹ Henk Gipman vertelde mij aan de telefoon dat hij als taxichauffeur Chris altijd in Nijmegen ophaalde om vervolgens naar Millingen te brengen.¹⁰ Echter, de laatste keer dat Chris Sinterklaas speelde, was het autoloze zondag. De vader van de huidige Sinterklaas Niek Verhoeven had gezegd dat het de laatste keer was. Het werd te omslachtig om hem telkens in Nijmegen op te halen en men wilde liever iemand die dichterbij woonde. Zijn zoon Wim woonde in Millingen op dat moment. Het bericht zorgde ervoor dat Chris de hele rit moest huilen. Chris had altijd met veel plezier Sinterklaas gespeeld en werd in Millingen altijd door kapper Wim Broekman geschminkt. Het was een enorme klap voor hem en het roept tevens de vraag op hoe goed of slecht de verhoudingen tussen vader en zoon Kokke waren. Wim werd in ieder geval gelauwerd voor zijn rol als “Sinterklaas van Millingen” tijdens zijn 40-jarige werkjubileum bij V&D te Nijmegen. De toenmalige burgemeester E.A.A. van Gils hield dan ook een komische speech, waarin hij aangaf dat Millingen deze Nijmegenaar in de tijd “dat de maan door bomen schijnt niet kon missen”.¹¹

In 1967 nam Herman Verhoeven uit Millingen aan de Rijn het over van Wim. Hij is op 23 mei 1943 ter plaatse geboren en woont sindsdien in Millingen. Volgens Herman begon het zo’n 45 jaar geleden als bestuurslid van Concordia 34 tijdens een bestuursvergadering. De toenmalige Sint kon op de afgesproken datum voor de jeugd niet komen en meldde zich met onbekende reden enkele dagen voor het evenement af. Op dat moment was er niemand anders te vinden die in kon springen. Herman heeft toen gezegd ‘zorg maar voor kleding’ waarna hij bij de Vrouwenbond van Kekerdome via mijn oom Nico Tielkes of Ben Leenders een Sinterklaaspak gehuurd of geleend heeft. Daarnaast werden twee pieten geregeld, Ben Heijmink en John Kummeling. Met zijn drieën hebben zij er iets moois van gemaakt, waarna Herman vele jaren via Concordia met wisselende knechten de Sinterklaasfeesten van de jeugd heeft verzorgd, waarbij het prettig was dat hij in voetbaltaal kon communiceren.

Naderhand werden ook huisbezoeken afgelegd. De vaste pieten waren toen Huub Passman en Wim van Deelen en later ook Rob en Han Verhoeven en vele anderen. Tussen 1967 en 2000 stond Sjaak Pouwels tijdens de intocht in Millingen altijd paraat met zijn Fordje, meestal in de Droge Tent en een enkele keer ook in de Natte en diverse keren in de kerk. Eenmaal is het paard van Jan Remy – Veronique – ingezet, maar die ging op zijn achterste poten staan. Gelukkig hielp Sjaak hen met zijn Ford uit de brand. Later kwamen er vele intochten in Kekerdom, Haps en Leuth bij. Rond 1975 speelde de Ethiopische Addis Ababa Sinterklaas in een Millingse crèche.¹²

Ben Heijmink en John Kummeling als Zwarte Piet

Ook veel verenigingen, bejaardentehuizen en bejaardenbonden, personeelsverenigingen van zowel Millingen, Kekerdom, Ooij, Haps, Boxmeer, Nijmegen Zuid en Oost en een manage in Alverna werden aangedaan. Er kwamen steeds meer vragen van scholen uit Kekerdom, Ooij en Haps. Herman is naar eigen zeggen helaas nooit op de basisschool in Millingen geweest, omdat Jan Smit daar Sinterklaas speelde. De Millingse kleuterschool en crèche alsook de BSO was elk jaar een van de hoogtepunten.

Herman kreeg opeens zoveel pieten dat er een stop ingelast moest worden. Vooral de inbreng van de jongens van de fietsclub was een fijne bijkomstigheid met hun doldrieste en leuke toeren waarbij zij op de daken klommen.

Alle pietenpakken (circa 35 stuks) en het Sinterklaaspak waren in eigen beheer door de vrouw van Herman gemaakt. De mantel en het onderkleed zijn nog steeds in gebruik. Herman benadrukt hoeveel hij aan zijn vrouw te danken heeft. Zonder haar was het feest nooit compleet. De voorbereiding voor de intocht begon vier weken vooraf. Pakken wassen en herstellen, strijken, veren, schmink en babyshampoo kopen waren belangrijke facetten voor succes. Wanneer Herman 's avonds thuiskwam van

een optreden en het geregend of gesneeuwd had, kon zijn vrouw Riet weer opnieuw beginnen met wassen en strijken en alles weer op orde brengen, soms tot diep in de nacht zodat hij er de volgende dag weer prima uitzag.

Alle schmink en verkleedpartijen gebeurden bij Herman thuis. Op het laatst was het geen doen meer om op de logeerkamer twintig pieten te schminken met maar één douche. Natuurlijk moest er óók weer afgeschminkt worden. Gelukkig kon men later

Jan Smit als Sinterklaas

dankbaar gebruik maken van het Juliana-gebouw. Riet zorgde altijd voor een pan tomatensoep en een pan erwtensoep met broodjes knakworst, uiteraard geserveerd met een kopje koffie, een koud biertje of frisdrank. Al met al waren de kosten altijd hoger dan de baten, maar men heeft er altijd van genoten en vaak werden er leuke herinneringen opgehaald met alle oude zwart pieten, zonder wie Herman het nooit zolang had kunnen volhouden.

Sinterklaas en zwarte pieten

zwarte pieten die ongeveer vijfendertig jaar met hem op pad waren geweest, waren nog eenmaal aanwezig om met z'n allen dit voor de Millingse kinderen, en waarschijnlijk ook oudere mensen, geweldige kinderfeest te vieren.

Herinneringen

Na de intocht moest er thuis worden afgeschminkt en werd er soep en broodjes gegeten, maar werd men verrast door water dat uit het plafond zo de soep in druppelde.

Een andere herinnering gaat over de burgemeester van Haps, Van Heuvel tot Westerfliet die snurkend naast de Sint zat.

In Millingen was Herman bij een kind op huisbezoek, toen plotseling haar opa van achteren riep: "Geef ze er maar flink van langs, ze plast nog elke nacht in bed (in onbeschaafd Millings dialect)". Herman heeft hier naar eigen zeggen 'duidelijk antwoord' op gegeven.

Ook moest hij terwijl hij onderweg naar school was in Haps in vol ornaat een lekke band verwisselen. In Millingen werd tijdens een huisbezoek bij het verkeerde nummer aangebeld, waarna vervolgens bij meester Sibon werd aangebeld en de pieten naar binnen renden. Echter was Sibon tien minuten eerder door een andere Sint verrast, waarna zij pepernoten hebben uitgedeeld. Een ander huisbezoek in de Hermsenstraat werd een banketstaaf met doos en al in de oven gezet. Zwarte Piet rook plotseling een brandlucht en alles stond in brand.

Herman als Sinterklaas met huilend kind

Herman als Sinterklaas met kind op schoot

Tijdens een ander huisbezoek zagen de Sint en zijn pieten een jongetje, dat op een been kon staan en na een vermanend woord van de Sint ook achteruit kon lopen en daarna verdween.

In Emmerich werd de Deutsche Lebensrettungsgesellschaft (DLRG) bezocht, waarbij Herman (met kazuifel) erg moest plassen en uiteindelijk een boom vond en zichzelf bevuilde.¹³

Ene Rocco ontdekte op 6-jarige leeftijd wie de Sint was en mocht meedoen als Zwarte Piet, maar verbrandde zijn hand. Dezelfde Rocco klom tijdens de intocht in Haps in een boom net als de grote pieten, maar kon er niet meer uit, waardoor de politie hem te hulp schoot en de intocht verder kon gaan.

Al met al was dit een prachtige tijd maar het werd steeds meer en meer en uiteindelijk konden Herman en de zijnen het niet meer aan en hebben na veel overleg besloten na 33 jaar te stoppen. Zijn spullen zijn overgegaan naar het Sinterklaas-comité en van diverse spullen wordt nog steeds dankbaar gebruik gemaakt. Vier jaar geleden is Herman opnieuw benaderd om in te vallen, maar bleek op het laatste moment toch niet nodig. Dat jaar erna is hij weer gevraagd en dat ging wel door en het leek alsof hij nooit is weggeweest. Ook datzelfde jaar is hij weer gevraagd.

De beleving van Herman

“Elke keer als ik de pruik opzet en de snor aanplak, zet ik bij wijze van spreken een knop om en dan verander ik en voel ik me Sinterklaas. Dan ben ik er voor de kleintjes en geniet ik van hun reacties en onschuldige ogen. Vele jaren hebben we het Sinterklaasfeest gevierd met kinderen die weinig of niets wisten over het verleden en ongeacht hun huidskleur of cultuur samen met vele kinderen, hebben we er telkens een groot feest van gemaakt. Hopelijk zal de Zwarte Pietendiscussie er niet toe bijdragen dat dit geweldige traditionele kinderfeest verloren zal gaan. Als het mij gegeven is om gezond te blijven, hoop ik nog een aantal jaren veel te betekenen voor de Millingse kinderen en dan natuurlijk ook voor alle gelovige volwassenen.”

Inderdaad, ook ik als kind heb niets dan fijne herinneringen aan het Sinterklaasfeest. Opgegroeid in Kekerdome steeg de spanning in huis bij de aankomst in een willekeurige stad. Om twaalf uur werd Nederland 3 aangezet, waar ik Aart Staartjes de uitzending hoorde verslaan. Samen met Bram van der Vlugt, voor mij toch de echte (nationale) Sint, keek ik vol verwachting naar alle Zwarte Pieten en grappen

Herman als Sinterklaas met wijsvinger

en grollen die werden uitgehaald. Een Sinterklaasjournaal bestond (gelukkig) nog niet. 's Avonds mocht ik van mijn ouders de schoen zetten, waarna ik inderdaad 's nachts ging kijken of er al iets in zat. Op de basisschool moesten wij altijd een bruine papieren zak versieren met tekeningen zodat de Sint deze kon vullen met lekkernijen als pepernoten, marsepein en sinaasappelen. Daar bleef het niet bij, want de Sint kwam met zijn Zwarte Pieten naar school en later naar zaal UNA. Pakjesavond was altijd spannend, omdat er altijd plotseling hard op de deur werd geklopt. Later betrapte ik mijn oom Nico die voor Sint speelde, maar voor mij was Herman Verhoeven altijd de échte Sinterklaas in deze regio.

Conclusie

Na dit kleine onderzoek naar de geschiedenis van Sinterklaas in Millingen kan ik alleen maar zeggen hoe trots wij mogen zijn op dit traditie die al sinds de 20e eeuw hier in ere wordt gehouden. Vele Millingenaren en daarbuiten maken zich al jaren hard om de kinderen van Millingen en omstreken een mooie ervaring te bezorgen alsook gezonde spanning voor de komst van Sinterklaas en zijn Zwarte Pieten. Deze didactische functie is erg meegenomen. Ik en vele anderen genieten nog steeds van de jaarlijkse intocht op televisie en daarna in eigen dorp. Hopelijk blijft de Sinterklaasviering en het daarbij behorende feest hier nog lang bestaan.

Dankwoord

Dit artikel was er nooit gekomen zonder de medewerking van veel betrokken Millingenaren. In de eerste plaats Herman Verhoeven, die zeer vriendelijk door het uitlenen van zijn fotoalbums en zijn rede voor het *Millings Jaarboek* in 2014. Daarnaast was zijn verhaal zeer inspirerend. Ook Jan Smit was bereid tot het geven van een interview. Doortje Makaaij ben ik zeer erkentelijk voor haar zoektocht naar informatie over haar vader. Ook Henk Gipman dank ik voor zijn onthullingen over de benoeming van Wim Kokke. Verder ben ik iedereen dankbaar die via Facebook

heeft gereageerd en mij van tips heeft voorzien, een uitstekend voorbeeld van mondelinge overlevering.

Eindnoten

- 1 <https://anderetijden.nl/artikel/233/De-intocht-van-Sinterklaas> (18-11-2017).
- 2 Zie bijvoorbeeld Louis Janssen, *Nicolaas, de duivel en de doden. Opstellen over volkscultuur* (Baarn 1993) 15-19.
- 3 Louis Janssen, *Nicolaas, de duivel en de doden*, 22.
- 4 Wim Zaal, *Alle Heiligen. Heiligenkalender voor Nederland en Vlaanderen* (Elmar BV 1998) 417-418.
- 5 Karl Meisen, *Nikolauskult und Nikolaasbrauch im Abendland* (Düsseldorf 1931) 9, 410.
- 6 Peter van Trigt, *1000 jaar Sinterklaas... en nu het ware verhaal van St. Nicolaas en zijn knecht* (LM Publishers 2016) 87.
- 7 <http://www.arielleeuwrik.nl/millingen/bevmill/4025.htm> (bezocht op 23-10-2017).
- 8 https://calus.nl/stamboom/family/humo_/F61/I421/ (bezocht op 23-10-2017).
- 9 De afbeelding is ontleend aan <http://www.noviomagus.nl/home1.html> (bezocht op 23-10-2017).
- 10 Telefonisch gesprek met Henk Gipman (23-11-2017).
- 11 'Huldiging van V en D-jubilaris Kokke met Sinterklaas-tintje...'; in: *de Gelderlander* (1970?).
- 12 Paul Faber, *Sinterklaas Overseas: The Adventures of a Globetrotting Saint* (KIT Publishers 2006) 89.
- 13 Daan Rieken, 'Romantiek is er een beetje af', in: *De Gelderlander* (vrijdag 17 november 2017) Rijk van Nijmegen 3. In *De Gelderlander* spreekt Verhoeven over het zwembad in Emmerich, maar in zijn persoonlijke rede voor het *Millings Jaarboek* spreekt hij over de Deutsche Lebensrettungsgesellschaft (DLRG). Wellicht was er een zwembad aanwezig bij de reddingsbrigade.

Literatuur

'Huldiging van V en D-jubilaris Kokke met Sinterklaas-tintje...'; in: *de Gelderlander* (1970?).
Paul Faber, *Sinterklaas Overseas: The Adventures of a Globetrotting Saint* (KIT Publishers 2006).
Louis Janssen, *Nicolaas, de duivel en de doden. Opstellen over volkscultuur* (Baarn 1993).
Peter van Trigt, *1000 jaar Sinterklaas... en nu het ware verhaal van St. Nicolaas en zijn knecht* (LM Publishers 2016).
Wim Zaal, *Alle Heiligen. Heiligenkalender voor Nederland en Vlaanderen* (Elmar BV 1998).

Archieven

Gelders Archief

Westervoortsedijk 67-D

6827 AT Arnhem

Websites

<https://anderetijden.nl/artikel/233/De-intocht-van-Sinterklaas>

<http://www.arieleeuwrik.nl/millingen/bevmill/4025.html>

https://calus.nl/stamboom/family/humo_/F61/I421/

<http://www.noviomagus.nl/home1.html>